

2. Шуляр В. І. Сучасний урок української літератури : теорія, методика, технологія : монографія / В. І. Шуляр. – Миколаїв : Іліон, 2012. – 876 с.

К.М.КАРТУЗОВ,

здобувач кафедри державної політики та менеджменту Чорноморського державного університету імені Петра Могили, заступник директора науково-педагогічної бібліотеки, м. Миколаїв

БІБЛІОТЕКА ЯК ІНФОРМАЦІЙНО-КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР У ЧАСИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*Що було, воно й буде, і що робилося, буде робитись воно, і немає нічого нового під сонцем!...
Буває таке, що про нього говорять: Дивись, це нове! Та воно вже було від віків, що були перед нами!
Нема згадки про перше, а також про наступне, що буде, про них згадки не буде між тими, що будуть потому...
(Екклезіяст 1:9-11)*

Молодь, покоління нащадків – це майбутнє будь-якого суспільства. Але проблема батьків та дітей завжди актуальна. За таких умов найважливішим стає навчити нашу молодь творчому осмисленню здобутків мудрості та досвіду попередніх поколінь. Адже, таким чином ми передамо наші ціннісні орієнтири й утворимо з нащадків наших споробників. На сьогодні суспільство позиціонується як інформаційне, постмодерністське, постіндустріальне... Але протягом століть загальнолюдські цінності любомудріє, поривання до знання та творчості залишаються незмінними.

До нас у сьогоднішній день ця мудрість донесена прадавними джерелами інформації – книгами. З Біблії – вічного бестселлеру – ми знаємо: спочатку було Слово... Це записано прадавними мовами й перекладено на всі сучасні мови. Пригадаймо народну мудрість: «що написано пером, того не вирубати топором». За часи існування людства написана незліченна кількість книжок. Та саме бібліотеки концентрують й систематизують ці матеріальні форми інформації, збирають, зберігають і популяризують серед прагнучих до знань.

До останнього часу саме книга була головним джерелом знання, а бібліотека – місцем отримання потрібної інформації. Але відбувається зміна часів. Нове десятиліття XXI сторіччя, часу електронної інформації, очікувано розпочалося ще більш інтенсивним й агресивним наступом ІТ (інформаційних технологій). Цей суспільний феномен занурив у хвилі електронно-інформаційного океану й бібліотеки, які разом з читачами стали

перелаштовуватися на роботу за нових умов. Ресурси сучасних бібліотек по-іншому вже існувати не спроможні.

Сьогодні багато бібліотек Миколаївщини, щоб створити максимально комфортні умови читачам, використовують інноваційні методи та засоби – тут доступний Інтернет, створюються електронні каталоги на весь бібліотечний фонд, систематично обновлюються сайти бібліотек, проводяться громадські, освітні, культурні заходи, на які збираються члени місцевої общини всіх вікових груп, різного освітнього рівня та інтересів.

До бібліотеки приходять представники структур влади, бізнесу, освіти й культури. Тут можна висловлювати власну думку, бути почутим, познайомитися з думками інших. Це сприяє розвитку критичного мислення та мотивує жадібну до знання молодь до осмислення певних подій, до пошуку відповіді на вічні питання «хто ми?», «звідки ми?», «куди наш шлях?». Свою діяльність бібліотеки розгорнули й у віртуальному просторі, ведуть блоги, інформують користувачів про свої послуги через соціальні мережі, здійснюють електронну доставку документів та публічний доступ до офіційної інформації через мережу Інтернет. Бібліотеки намагаються враховувати потреби різних категорій громадян, у тому числі з особливими потребами.

Тоді в чому полягають чинники небажання молоді знати та користуватися бібліотечними ресурсами, щоб задовольняти інформаційні потреби? Дійсно, студенту цілком вистачить даних з Вікіпедії для невеликого повідомлення. Але чи вистачить інформації з відкритих джерел Інтернету, щоб написати курсову або дипломну роботу? Дійсно, звичка рухатися шляхом найменшого спротиву притаманна не одному поколінню студентів та учнів, а, чи немає бажання відкрити для себе щось нове? На нашу думку, є й бажання, й потреба, не має тільки звички йти за знанням у бібліотеку та працювати з книгою.

Чому так сталося, що молодь не має звички йти за інформацією до бібліотеки? Напевно, справа в тому, що сьогоднішній не читаючий студент, це учораший не читаючий школяр?

З моменту становлення незалежності України з поля зору влади майже «видав» такий структурний підрозділ загальноосвітньої школи, як бібліотека, що є першою сходинкою до опанування культури користування книгою. Фонди шкільних бібліотек не поповнюються, не прийнято державних програм розвитку інформаційної культури та підтримки шкільних бібліотек. Шкільному бібліотекарю іноді просто немає чого відповісти на інформаційний запит учнів. Так у дітей формується думка, що бібліотека не спроможна їм допомогти у пошуках потрібної інформації, а в Яндексі або Гуглі «знайдеться все!».

За результатами соціологічного дослідження «Оцінка задоволення шкільних бібліотек учнями та вчителями миколаївських шкіл», що було проведено Центром з вивчення громадської думки «Наваль-Експерт», фонди шкільних бібліотек не цілком задовольняють потреби школярів, а частина з них (від 14 до 27%), котрі не отримали потрібну інформацію, продовжують шукати її у публічних бібліотеках міста.

Книжковий фонд з предметів соціально-гумніарного циклу «цілком задовольняє» потреби учнів молодших класів на 45%, середніх – на 40%,

старших – на 39%. Серед викладачів вищеназваних предметів подібної оцінки дотримуються 32%, а серед бібліотекарів лише 8% згодні з такою оцінкою.

Одним з напрямків комплектування шкільних бібліотек стала підписка на періодичні видання. Для школярів молодших класів школи підписують у середньому 1,4 екземпляри на школу. Але 39% шкіл не отримують за цією категорією ні одного екземпляру періодичних видань. Для школярів середніх та старших класів школи підписують у середньому 1,8 екземпляру на школу.

Серед учнів більш активними користувачами шкільних бібліотек є учні 5-6 класів (в опитуванні брали участь учні 5-11 класів). Наприклад, під час підготовки уроків до зарубіжної літератури, учні користуються шкільною бібліотекою (35% школярів), серед 7-9 класів таких вже 21% і 22% серед старшокласників.

Для вільного (позакласного) читання послугами шкільної бібліотеки користуються 40% учнів 5-6 класів, 45% 7-9 класів й тільки 16% старшокласників.

На нашу думку проблеми зниження зацікавленості до читання починаються саме у школі, коли шкільному бібліотекарю часто нема чого запропонувати допитливій дитині.

Власну потребу у літературі для вільного позакласного читання школярі частково задовольняють у міських бібліотеках, послугами яких постійно користуються 27% молодших школярів, 23% учнів середніх класів й 19% старшокласників.

Круг читання школярів не дуже різноманітний. Абсолютним лідером у школярів є «Гаррі Потер». Серед 5-6 класів 38% опитаних визначили цю книжку як улюблену. Серед 7-9 класів у 17% опитаних «Гаррі Потер» залишається улюбленим, а серед старшокласників, напевно з причин вікової фізіології, 20% віддають перевагу «Ромео і Джульєтті».

Аналіз пропозицій щодо покращення роботи шкільних бібліотек, які сформулювали вчителі шкіл під час опитування, доводить, що рішення більшості проблем (недостатній фонд сучасної довідкової, науково-популярної, художньої літератури, періодичних видань, відсутність комп'ютерів та Інтернету, незадовільна матеріальна база) пов'язано з відсутністю бюджетного фінансування.

Саме тому науково-педагогічна бібліотека м. Миколаєва у координації роботи з науково-методичним центром управління освіти постійно ставить питання з комплектування шкільних бібліотек потрібною сучасною літературою, підручниками та посібниками, обладнанням сучасною технікою та підключенням до Інтернету.

Наші молоді опоненти, котрі вважають, що книга, бібліотеки – це вже анахронізм, за відсутності досвіду не спроможні зрозуміти та усвідомити, якщо вони не навчаться вільній навігації в інформаційних течіях, то готують себе до рутинної праці, перетворюючись на рядових ремісників цифрової епохи, комп'ютерний пролетаріат.

Друкована книга – це дорогоцінний феномен думки та творчої праці людини. Електронній книзі ще потрібно подолати шлях свого становлення, щоб набути найцінніші якості друкованої або рукописної мудрості.

Одним з провідних напрямків гуманітарної політики у нашій країні повинно стати медіа-освіта. Потрібно ще в школі формувати, прищеплювати любов до читання друкованого слова, відродити мистецтво рукопису у вираженні думок на папері, щоб потім у дорослому житті, ті, хто стануть видавцями, видавали книги на рівні найвищих досягнень світової поліграфії. Адже й досі ми захоплюємося творенням братів Лімбургів «Часословом герцога Беррійського» (час Середньовіччя) або оформленням книжок видатного діяча культури та мистецтва Вільяма Морріса (час Модерну). Його ілюстрації та шрифти значно вищі за рівнем естетики ніж сучасна друкована продукція.

Після спілкування з такими найвищими досягненнями матеріалізації слова, читач буде спроможний критично осмислювати строкате рекламне сміття нашого часу.

Пригадаймо, на уроках геометрії вчитель на площині дошки накреслював піраміду, а учні уявляли її об'єм. Діти домислювали, як виглядатиме ця фігура, розвивали уявлення, просторове мислення. Зараз, завдяки мультимедійним технологіям, учитель показує тривимірну комп'ютерну модель піраміди або іншої геометричної фігури, і дитині вже нічого не потрібно уявляти та домислювати. Учні повинні читати первинний документ – оригінальний текст, осмислювати його, аналізувати інформаційний зміст. На цій основі учні спроможні створити вторинний документ, наприклад, реферат. Учень, який просто «скачає» вже готовий текст з Інтернету та роздрукує його, нічого не навчиться.

Викликає тривогу невміння сучасного студента орієнтуватися у незліченних інформаційних потоках, а саме відрізнити справжню інформацію від дезінформації. Як це зробити не знає, але й не знає того, що це потрібно вміти робити. Вільям Шекспір писав «Give every man thine ear, but few thy voice» (The Tragedy of Hamlet, Prince of Denmark, Act I, Scene 3), що можна перекласти як «слухай усіх, але розмовляй з декотрими». Про сьогоднішні інтернет-реалії можна висловитися так: читай багато, але перевіряй інформаційний фактаж.

Одним з завдань шкільного бібліотекаря може стати навчання майбутніх читачів на бібліотечних уроках у школі знаходження авторитетних інформаційних джерел. Нажаль, сьогодні не існує повноцінних уроків медіа-грамотності, які могли б школярам надати шкільні бібліотекарі, а студентам – фахівці спеціальних та публічних бібліотек. Недаремно в багатьох ВНЗ США (SLIS University of South Carolina, The Information School University of Washington, GSLIS Dominican University) інформатику та бібліотекознавство вивчають як один предмет. Подібний підручник по цій дисципліні є й у фондах миколаївських бібліотек: Rubin, R. E. Foundations of Library and Information Science [Text] / R. E. Rubin. - New York : Neal-Schuman Publishers ; London : Inc, 1998. - 496 p. : ил. - На англійском языке.

Назву цього підручника можна перекласти як «Основи бібліотекознавства та інформатики». У третьому виданні цього підручника, що вийшло у 2010 році, автор досліджує всезростаючий вплив мережі Інтернет, вплив блогів, вікі та соціальних мереж на бібліотечні послуги, у тому числі на видання електронних книжок, утворення електронних бібліотек, збереження

оцифрованих паперових видань у цифрових сховищах, а також функціональні вимоги до бібліографічних записів. Як бачимо, в розвинених країнах сучасні інформаційні технології не заміщують традиційні бібліотеки, а органічно інтегруються з ними та доповнюють новими сервісами зростаючі інформаційні потреби користувачів бібліотек.

Дійсно, й у розвинутих країнах сьогодні є тенденція зміщення від читання паперових книжок в бік читання з екрану монітора. Показовою є ситуація у США: «...в возрастной группе 12–15 лет соотношение тех, кто предпочтет получить информацию из Интернета, и тех, кто скорее купит бумажный вариант, примерно шестьдесят процентов к сорока... Ожидания относительно электронных устройств для чтения книг и других мобильных гаджетов весьма высоки. Подростки полагают, что в 2012 году они 65% времени, отведенного на чтение, будут читать электронные книги и издания. Даже в возрастной группе 55–65 лет эта цифра, по предположению опрошенных, будет составлять 40% времени, уделяемого на чтение периодики. Мужчины готовы получать информацию только из сети в большей степени, чем женщины (41% против 29%). Это, соответственно, отражается на склонности читать онлайн-журналы того или иного формата: больше всего потенциальных потребителей у сугубо мужских онлайн-журналов (65%), меньше всего – у сугубо женских (42%)».

Майбутнє книжкового ринку, як й майбутнє бібліотек, пов'язано з електронною книгою. Ще на початку 2010 р. кожний п'ятий американський читач перейшов на читання електронних книг. Такий факт заслуговує на увагу.

Ортодоксальні погляди на «тимчасовість» електронних книжок, як й радикальні суперечки про швидкий кінець паперових книжок, за висловом Я.Л. Шрайберга, (директора провідної «технічної» бібліотеки СНГ – ГПНТБ Росії) «не имеют под собой реальной почвы. Вот падение интереса к чтению вообще – это очень тревожный симптом, а в России тенденция нарастающая (по результатам исследования Digital Research в 2010 году: 11% россиян не читают ничего, 25% – читают эпизодически, 34% – 1-2 книги в месяц, 37% – читают электронные издания)». На нашу думку, в Україні подібна ситуація й без державної програми підтримки читання її не змінити.

На сьогодні більшість експертів вважають, що ще довго в часі будуть існувати паралельно традиційні друки та електронні книжки, ще довготривалим буде життя бібліотек, де тільки частину фондів замінять на електронні. Тому більшість читачів будуть приходити до бібліотек, віддавая останнім перевагу перед Інтернетом. Якісь види літератури цілком перейдуть у цифровий формат, наприклад довідкова, навчальна, словники тощо. А такі види літератури, як дозвілева, образотворче мистецтво, безцінні рукописи доцільно залишити у традиційних формах друку, щоб цілком задовольняти естетичні смаки читачів.

З повагою ставимося до електронної книги й Інтернету, але закликаємо молодих читачів розпочати свій шлях у сучасному інформаційному світі з традиційних та авторитетних провідників – бібліотек.